

เปรียบเทียบปัญหาการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลยุติธรรม¹

ร.ต.ศศิวัฒน์ สุชาติตระกูล²

จากการศึกษาปัญหาการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารในเวลาไม่ปกติเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 จึงเป็นกฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพ และมีได้บัญญัติถึงเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของคู่ความในการห้ามอุทธรณ์ ฎีกา และทำให้บุคคลไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิของบุคคลที่เป็นคู่ความตามกฎหมาย และด้วยในสถานะที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบันประเทศไทยมีภาพสะท้อนที่ชัดเจนจากทัศนคติของประชาชนที่มองภาพลักษณ์ของกองทัพ หรือ ทหาร ว่ามีอิทธิพลทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นไปในทางดีหรือไม่ดี และคิดว่าทหารเป็นอภิสิทธิ์ชนได้รับการยกเว้นแม้แต่เมื่อกระทำความผิด แล้วยังได้รับการยกเว้นไม่ต้องขึ้นศาลพลเรือน ต้องไปขึ้นศาลทหาร ยิ่งไปกว่านั้นยังมองภาพลักษณ์ของศาลทหาร เป็นศาลที่ไม่มีความโปร่งใส ไม่มีความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทหาร เพราะศาลทหารอยู่ในสังกัดของฝ่ายบริหาร อาจอยู่ภายใต้อำนาจของฝ่ายบริหาร ผู้บังคับบัญชามีอิทธิพลต่อการพิจารณาพิพากษาคดีไม่มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า การต้องห้ามอุทธรณ์ ฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ยังไม่มีหลักเกณฑ์รองรับให้สอดคล้องกับกฎหมายในปัจจุบัน ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน พ.ศ. 2561 และยังไม่ครอบคลุมด้วยกันหลายประการ ซึ่งสรุปได้ ดังต่อไปนี้

ปัญหาประการแรก คือ องค์คณะของศาลทหาร ในเรื่องของการให้อำนาจผู้บังคับบัญชาทหารในการแต่งตั้งถอดถอนตุลาการพระธรรมนูญ ซึ่งมีกฎหมายกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 10 ที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจให้ผู้บังคับบัญชาทหารมีอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารขึ้นต้นได้ เห็นได้ว่ามีอำนาจของผู้บังคับบัญชาทหารเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทหาร

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง เปรียบเทียบปัญหาการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลยุติธรรม โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี วงษ์วิชิต และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศิริ บัวสุวรรณ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนเชื้อสกุล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (สุโขทัย) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาจทำให้เกิดการแทรกแซงอำนาจการบังคับบัญชา เกิดเป็นช่องว่างของกฎหมาย ขาดความอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีของตุลาการ

นอกจากนั้นปัญหาองค์คณะของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ก็คืออำนาจขององค์คณะตุลาการ ซึ่งมีกฎหมายกำหนดอำนาจของตุลาการนายเดียวไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 25 และใน มาตรา 27 องค์คณะตุลาการประกอบด้วยตุลาการพระธรรมนูญ 1 นาย และนายทหารชั้นสัญญาบัตร 2 นาย แต่ไม่มีกฎหมายกำหนดให้ผู้ที่มาเป็นองค์คณะทั้งสองนายมีความรู้ด้านกฎหมาย ด้วยการที่นายทหารสัญญาบัตรทั้งสองนายมิได้เป็นนักกฎหมาย ทำให้ภาระในการพิจารณาพิพากษาคดีจึงตกอยู่กับตุลาการพระธรรมนูญ

และมาตรา 37 กำหนดให้ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามความในมาตรา 30 มีอำนาจแต่งตั้งผู้พิพากษาสาลพลเรือนเป็นตุลาการได้ และแต่งตั้งพนักงานอัยการ จำศาลพลเรือน หรือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เหมาะสมเป็นอัยการทหารและจำศาลทหารได้ จากบทบัญญัติของมาตรา 37 นั้น จะเห็นได้ว่าจากบทบัญญัติของกฎหมายการแต่งตั้งองค์คณะตุลาการศาลทหารชั้นต้นเป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชาทหาร จึงเป็นไปได้หรือไม่ว่าความอิสระในการใช้ดุลพินิจของตุลาการศาลทหารอาจถูกแทรกแซงจากอำนาจผู้บังคับบัญชา

ปัญหาประการที่สอง คือ กระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ในเรื่องการตัดสิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญา เป็นกรณีในศาลทหารในเวลาไม่ปกติที่ต้องให้อัยการทหารเป็นผู้เดียวที่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารได้ ซึ่งใน พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคสอง ได้กำหนดให้ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึกให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ไม่ว่าผู้เสียหายจะเป็นบุคคลใดก็ตามต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ ผู้เสียหาย คือ บุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง ตามมาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งถ้าพิจารณาจากหลักกฎหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่ากฎหมายมีเจตนารมณ์ให้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องจากการที่ตนถูกละเมิดเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่งได้ ไม่ได้มีการจำกัดหรือตัดสิทธิ เสรีภาพทางกฎหมายแต่อย่างใด ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 มาตรา 27 วรรคหนึ่ง ได้กล่าวถึง สิทธิ เสรีภาพของปวงชนชาวไทย ไว้ว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ในระบบขั้นตอนหรือกระบวนการตรวจสอบคำพิพากษา ซึ่งถือเป็นหลักการที่สำคัญทางกฎหมาย และเป็นปัญหาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติเนื่องจากไม่มีกฎหมายหรือระเบียบที่กำหนดไว้ตรงนี้โดยตรง การทบทวนคำพิพากษาก่อนที่จะใช้จริงเป็นการถ่วงดุลและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่อาจเกิดขึ้นจากข้อผิดพลาดในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น ซึ่งในที่นี้คือศาลทหารในเวลาไม่ปกติซึ่งพิพากษาเพียงศาลเดียว ไม่สามารถอุทธรณ์ ฎีกา ได้ ยิ่งจำเป็นต้องมีขั้นตอนในการตรวจสอบคำพิพากษา เมื่อได้เปรียบเทียบกับศาลยุติธรรมแล้ว ศาลยุติธรรมมีกระบวนการตรวจสอบคำพิพากษาก่อนใช้จริง กำหนดโดยระเบียบราชการฝ่ายตุลาการของศาลยุติธรรมตามมาตรา 32 ซึ่งเมื่อในศาลยุติธรรมมีการกำหนดระเบียบขั้นตอนในการทบทวนคำพิพากษาอย่างชัดเจนแล้ว

เพื่อให้ไม่ขัดกับหลักนิติธรรม ซึ่งมุ่งเน้นคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค ความเท่าเทียม ความโปร่งใส และเพื่อเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลกระบวนการพิจารณาคดีของศาล

เมื่อเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรมแล้ว ศาลยุติธรรมจะมีกระบวนการตรวจสอบคำพิพากษาก่อนใช้จริง โดยประธานศาลฎีกาหรือ ประธานศาลอุทธรณ์ หรือประธานศาลอุทธรณ์ภาคในแต่ละภาคจะเป็นผู้จ่ายสำนวนคดีให้แก่ผู้พิพากษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยระเบียบราชการฝ่ายตุลาการของศาลยุติธรรม ตามที่ระบุไว้ใน มาตรา 32 โดยจะกำหนดตัวผู้พิพากษาที่จะทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นเจ้าของสำนวนคดี แต่ละเรื่อง เมื่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนคดีเรื่องนั้น ตรวจสอบแล้วก็จะขร่างคำพิพากษาร่าง ๆ แล้วปรึกษาหารือกับองค์คณะผู้พิพากษาเพื่อร่างคำพิพากษาขึ้นมา เมื่อคำพิพากษาเสร็จแล้ว คำพิพากษานั้นจะถูกส่งไปตรวจสอบโดยผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ หรือผู้ช่วยผู้พิพากษาศาล อุทธรณ์ภาคหรือผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาแล้วแต่กรณี หากผู้ช่วยฯ เหล่านั้นมีความเห็นอย่างไรก็จะบันทึกไว้ หลังจากนั้นก็จะถูกตรวจสอบโดยรองประธานศาลฎีกา หรือรองประธานศาลอุทธรณ์ หรือรองประธานศาลอุทธรณ์ภาคแล้วแต่กรณี ขึ้นตอนสุดท้ายจะถูกตรวจสอบโดยประธานศาลฎีกา หรือประธานศาลอุทธรณ์แต่ละศาลดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่าความจะได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีแต่ละเรื่องอย่างถูกต้องและยุติธรรมตามกฎหมาย

ปัญหาสุดท้าย คือ ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิการอุทธรณ์ และฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติ ไม่ว่าจะเป็นศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง ศาลทหารสูงสุด ก็มีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนดเช่นเดียวกับศาลยุติธรรม แต่ในปัญหาที่จะกล่าวถึงคือ สิทธิการอุทธรณ์ และฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในเวลาไม่ปกติ ซึ่งตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61 วรรคสอง ได้บัญญัติไว้ว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา

การห้ามอุทธรณ์ ฎีกา ในศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึก นั้น เกี่ยวเนื่องกับการทำรัฐประหาร และเขตอำนาจที่รัฐยังไม่ประกาศยกเลิกกฎอัยการศึก รวมทั้งศาลอาญาศึกด้วย ซึ่งส่งผลให้เมื่อมีผู้กระทำความผิดกฎหมายในพื้นที่ หรือในห้วงระยะเวลาการประกาศใช้กฎอัยการศึก ไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 36 ผู้ที่กระทำความผิดก็ต้องถูกพิจารณาพิพากษาในอำนาจของศาลทหาร

ในเวลาไม่ปกติ คือ ในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงคราม หรือได้ประกาศใช้ กฎอัยการศึก ศาลทหาร ซึ่งมีอยู่แล้วในเวลาปกติคงพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ตามอำนาจ แต่ถ้าผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ประกาศ หรือผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้สั่งตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใด ๆ อีก ก็ให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามประกาศหรือคำสั่งนั้นได้ด้วย

จากการศึกษาค้นคว้าเรื่องการปัญหาการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารในเวลาไม่ปกติเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นแนวทางการบังคับใช้กฎหมายจำกัดสิทธิของบุคคล ซึ่งต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรมตามหลักนิติธรรม ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาองค์คณะของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ เปรียบเทียบศาลยุติธรรม ควรให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 10 และ มาตรา 30 ที่กฎหมายให้อำนาจผู้บังคับบัญชาทหารมีอำนาจเข้ามาในกระบวนการยุติธรรมทหารตั้งแต่เริ่มต้น ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งตุลาการพระธรรมนูญ การถอดถอนตุลาการพระธรรมนูญ ซึ่งอำนาจอยู่ในการบังคับบัญชาของผู้นำทหารทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้มีการใช้อำนาจในทางมิชอบเข้าแทรกแซงการใช้ดุลยพินิจของตุลาการพระธรรมนูญในการพิจารณาคดีได้ จึงเห็นควรแก้ไข มาตรา 10 และ มาตรา 30 โดยเห็นควรเพื่อกำหนดให้องค์พระมหากษัตริย์แต่เพียงพระองค์เดียวที่สามารถโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งและถอดถอนตุลาการพระธรรมนูญทุกศาลทหารได้ เพื่อไม่ให้เกิดการพิจารณาที่ติดอยู่กับการอำนาจบังคับบัญชา จะส่งผลความยุติธรรม เทียงธรรม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อคู่ความ สอดคล้องเป็นแนวทางเดียวกับศาลยุติธรรมที่ผู้พิพากษาได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ อีกทั้งไม่มีอำนาจกฎหมายที่ให้ผู้มีอำนาจเข้ามาแทรกแซงการใช้ดุลยพินิจของผู้พิพากษาได้

2. ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ โดยเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรม ในข้อแตกต่างของกระบวนการพิจารณาคดี ผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาต่อศาลนั้น ปกติแล้วคือผู้เสียหายในคดีนั้น ๆ รวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ในศาลทหารในเวลาไม่ปกติกฎหมายกำหนดให้อัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาล ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ควรมีการแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 ที่จำกัดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นโจทก์ โดยให้อัยการทหารเป็นโจทก์แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งขัดกับหลักสิทธิ เสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตามหลักสิทธิเสรีภาพการให้ความสำคัญในการคุ้มครองเรื่องการตรากฎหมายที่จะมีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม รวมทั้งต้องระบุนเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

ปัญหาการทบทวนคำพิพากษาก็เป็นหลักการสำคัญทางกฎหมาย เพื่อการถ่วงดุลและคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่อาจเกิดขึ้นจากข้อผิดพลาดในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น ซึ่งศาลทหารในเวลาไม่ปกติ นอกจากไม่มีขั้นตอนการตรวจสอบ และทบทวนคำพิพากษาก่อนที่จะใช้จริงแล้ว ยังตัดสินเพียงศาลเดียว ไม่สามารถอุทธรณ์ ฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลได้อีก เป็นการตัดสิทธิของคู่ความที่จะแสดงให้เห็นถึงความบริสุทธิ์หรือสิทธิการต่อสู้คดี ผู้ศึกษาเห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 หรือมีการกำหนดระเบียบขั้นตอนการทบทวนคำพิพากษาของศาลทหาร เพื่อคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา

3. ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิการอุทธรณ์ และฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ซึ่งต้องห้ามอุทธรณ์ ฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล การต้องห้ามอุทธรณ์ ฎีกา นั้น ไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ควรแก้ไขกฎหมายพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61 อันเป็นกฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพของกลุ่มความ มิได้มีการบัญญัติเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของกลุ่มความในการอุทธรณ์ฎีกา และทำให้บุคคลไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายโดยเท่าเทียมกันตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานไว้ การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุในเรื่องใด ๆ จะกระทำมิได้

ดังนั้น เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกดำรงไว้ซึ่งหลักนิติธรรม หลักความเสมอภาค และหลักสิทธิเสรีภาพให้เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ เห็นควรให้มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 10, 30, 49 มาตรา 61 วรรคสอง โดยกำหนดให้กลุ่มความสามารถเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาเอง สามารถยื่นอุทธรณ์ ฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้นไปยังศาลทหารสูงสุดได้ และเมื่อศาลทหารสูงสุดได้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้วจึงให้คดีเป็นอันถึงที่สุด ดังที่ศาลยุติธรรมได้ยึดถือปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมการดำเนินการกระบวนการพิจารณาที่มีประสิทธิภาพ เทียบธรรม เพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

พลโท ประทีน พัฒนธรรม.เจ้ากรมพระธรรมนูญ. การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร.

พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร. 2525

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. นิติรัฐ นิติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2553

ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. หลักนิติธรรม (Rule of Law). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2553

ดร.คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (ฉบับพิเศษในวาระเกษียณอายุราชการ).

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม. 2540

ดร.สุมาลี วงษ์วิจิต. ระเบียบวิธีวิจัยทางกฎหมาย: แนวคิดและวิธีการ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2562.

บทความ

พล.ต.สายัณห์ อรรถเกษม. “ตุลาการศาลทหาร”.วารสารพระธรรมบุญ. 2547. 1 : 1

นายเชิธร เจริญวัฒนา. “ประวัติศาลยุติธรรม”.วารสารสถาปนาสำนักงานศาลยุติธรรม 1.44 : 37

วิทยานิพนธ์

คณุตม์ นิจันพันธ์ศรี. วิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพิจารณาคดีในศาลทหาร

(กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. 2548). หน้า 13 - 16

คณุตม์ นิจันพันธ์ศรี. วิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพิจารณาคดีในศาลทหาร

(กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. 2548). หน้า 35 - 38

คณุตม์ นิจันพันธ์ศรี. วิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการพิจารณาคดีในศาลทหาร

(กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. 2548). หน้า 55

ประสิทธิ์ อัจฉริยสกุลชัย. วิทยานิพนธ์ เรื่อง การประกันสิทธิตามข้อเรียกร้องของหลักความ

ยุติธรรมตามธรรมชาติในกฎหมายปกครองไทย. (กรุงเทพมหานคร :

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2531). หน้า 33-34

เอกสารอื่น ๆ

พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลมณฑลทหาร พ.ศ.2558. ประกาศในราชกิจจา

นุเบกษานุเบกษา เล่ม 132 ตอนที่ 86 ก ลงวันที่ 8 กันยายน 2558 [Online]. Available

URL : <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/RKJ/announce/search.jsp>